

МОВА ЯК ФОРМА ІСНАВАННЯ І ЗАХАВАННЯ НАРОДНЫХ ТРАДЫЦЫЙ, ЗВЫЧАЯЎ, ДУХОЎНЫХ СКАРБАЎ, СПАСАБ І СРОДАК РАЗВІЦЦА НАЦЫЯНАЛЬнай КУЛЬТУРЫ

Чаранкевіч Таццяна Вячаславаўна, Беларусь

Беларускі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт

Беларусь, Мінск

Навуковы кіраўнік – ст. выкладчык Ратынская Н.В.

Родная мова – гэта не толькі сродак зносін, жывая павязь пакаленняў, але і душа народа. Роднае слова з’яўляецца адным з самых вялікіх здабыткаў кожнага народа. Яго з пашанай называюць люстэркам культуры і формай яе існавання.

Ключавыя словы: душа народа, група ўсходнеславянскіх моў, мілагучнасць беларускай мовы, тры алфавіты, два правапісы, трасянка, помнік літары «Ў» у Полацку, майскі рэферэндум 1995-га, Сусветны дзень роднай мовы.

LANGUAGE AS A FORM OF EXISTENCE AND PRESERVATION OF NATIONAL TRADITIONS, CUSTOMS AND SPIRITUAL TREASURE, THE WAYS AND MEANS OF DEVELOPING NATIONAL CULTURE

Charankevich Tatjana, Belarus

Belarusian State Medical University

Belarus, Minsk

Scientific supervisor – senior lecturer Ratunskaya N. V.

Native language - is not only a means of communication, the living link between generations, but also the soul of the people. Mother Tongue is one of the greatest achievements of each nation. Him with honor called the mirror of culture and the form of its existence.

Keywords: the soul of the people, East Slavic group of languages, euphony of the Belarusian language, three alphabets, two spelling, trasianka, a monument to the letter «Ŭ» in Polotsk, referendum in May 1995, World Mother Language Day.

Родная мова – гэта не толькі сродак зносін, жывая павязь пакаленняў, але і душа народа. Роднае слова з’яўляецца адным з самых вялікіх здабыткаў кожнага народа. Яго з пашанай называюць люстэркам культуры і формай яе існавання. Родная мова з’яўляецца формай існавання і захавання народных традыцый, звычаяў, духоўных скарбаў, спосабам і сродкам развіцця нацыянальнай культуры.

Беларуская мова адносіцца да групы ўсходнеславянскіх моў разам з рускай і ўкраінскай. Пераважна распаўсюджана на тэрыторыі Беларусі, а таксама ў памежных рэгіёнах Літвы, Польшчы (мае статус рэгіянальнай), Расіі і Украіны. Па-беларуску размаўляюць між сабой эмігранты ў ЗША, Канадзе, Аўстраліі і іншых краінах.

Ці з’яўляецца беларуская мова самай старажытнай са славянскіх, пакуль што не адкажа ні адно з даследаванняў. Аднак спецыялісты аддзела дыялекталогіі і лінгвагеаграфіі Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі аналізавалі самыя старажытныя найменні: грыбоў, ягад, рыб... Таго, з чым чалавек здаўна меў справу. І ўжо першы аналіз паказаў, што беларуская мова знаходзіцца сярод самых старажытных!

Літаратурная беларуская мова па розных ацэнках налічвае ад 250 да 500 тысяч слоў. Дыялектная мова Беларусі нашмат багацейшая – налічвае 1,5-2 мільёны слоў.

Пяшчо-о-о-та, мі-і-іласць, натхне-е-енне... Паводле даследаванняў ЮНЕСКА, беларуская мова з'яўляецца адной з самых мілагучных. Мілагучнасць беларускай мовы ў многім абумоўлена мяккасцю, якая перадаецца ад суседніх гукаў. Напрыклад, у словах пе[н']сія ці пе[с']ня. Плаўную музычнасць мове надае вялікая колькасць адкрытых складоў. Павышае мілагучнасць беларускай мовы адметны санорны гук "ў", які ўжываецца ў самых розных формах слоў і часцінах мовы: зрабіў, аўторак, ваўкоў, заўтрашні, за ўсё, паўсюль. А наколькі прыемныя слыху падоўжаныя л', н', з', с', дз', ц'! Толькі прыслухайцеся: адцен-н-не, шматгалос-с-се, завугол-л-ле...

Хтосьці сумняваецца ў наймілагучнасці беларускай мовы? А вы прачытайце верш Рыгора Барадуліна "Матылёк". Ваганні ў момант адпадуць, да таго ж наймаверную асалоду атрымаеце: Лілею млявы плёс люляе,/ З-пад злежанах аблок здалёк/ Ляціць, віхлясты і бялявы,/ Пялёстак лёгкі – матылёк...

Наша мова мае тры алфавіты. Кірылічны пачаў ужывацца ў час існавання старабеларускай мовы – у XIV ст. У нашы дні гэта самы масавы варыянт алфавіту.

Лацінка ў беларускай мове з'явілася ў XVI ст. Ёй актыўна карысталіся беларускія літаратары XIX ст. Сярод іх – Францішак Багушэвіч, аўтар прарочага звароту да суайчыннікаў «Не забывайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі». У 2007-м беларускую лацінку ў тапаніміі зацвердзіў Міжнародны камітэт ААН.

У XIV ст. на тэрыторыі сённяшняй Беларусі пачалі асядаць татары, захопленыя ў палон у часе ардынскіх набегіў. Вынікам асіміляцыі стала з'яўленне кітабаў – кніг, напісаных па-беларуску арабскай вяззю.

У беларускай мове выкарыстоўваюцца два правапісы. Закладзены ў 1918 г. мовазнаўцам Браніславам Тарашкевічам правапіс называецца «тарашкевіцай». У 1933 г., а таксама ў канцы 1950-х правапіс рэфармавалі. А 23 ліпеня 2008 года ўступіў у дзеянне зацверджаны Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь Закон Рэспублікі Беларусь «Аб Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі».

У выніку шматгадовага суіснавання беларускай і рускай моў з'явілася так званая «трасянка». Лічыцца, што гэта моўная з'ява стала наступствам камунікацыі пераважна беларускамоўнага вясковага насельніцтва з рускамоўным горадам.

Скульптурным увасабленнем адметнасці беларускай мовы з'яўляецца помнік літары «Ў» у Полацку (2003 год). Ля падножжа скульптуры выбітыя радкі з верша народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна: «Ад Еўфрасінні, ад Скарыны, ад Полацка пачаўся свет». Аўтар праекту – мастак і дызайнер Ігар Куржалаў.

Літару «Ў» у якасці назвы выкарыстоўвае мінская арт-галерэя, а таксама музычны гурт – «У нескладовае».

У статусе адзінай дзяржаўнай беларуская мова праіснавала да майскага рэфэрэндуму 1995-га, праведзенага па ініцыятыве А.Р.Лукашэнкі. Руская мова атрымала статус другой дзяржаўнай.

Наступствы «раўнапраўя» моў не прымусілі сябе доўга чакаць. У тым жа 1995-м больш за 100 школ былі пераведзены на рускую мову навучання. На сёння колькасць беларускамоўных школьнікаў імкліва змяншаецца, у абласных цэнтрах і буйных гарадах на роднай мове вучацца лічаныя адзінкі школьнікаў. У краіне няма ніводнай вышэйшай навучальнай установы, дзе б вялося навучанне па-беларуску. Гэта адзін з галоўных фактараў, які стрымлівае бацькоў аддаваць дзяцей у беларускамоўныя класы.

Вялікая заслуга ў захаванні і развіцці беларускай мовы належыць перыядычнаму друку і электронным СМІ.

21 лютага, у Сусветны дзень роднай мовы беларусы традыцыйна пішуць агульнанацыянальную дыктоўку. Упершыню яна прайшла 23 сакавіка 2008-га, прымеркавалі яе да 90-годдзя Беларускай Народнай Рэспублікі. Адным з ініцыятараў выступіў палітолаг і пісьменнік Уладзімір Падгол. З 20 па 24 лютага 2017 года у БДМУ праводзіўся Тыдзень беларускай мовы і культуры, галоўнай падзеяй якога стала Вялікая беларуская дыктоўка.

Магчыма, поспех дыктовак натхніў аўтараў бясплатных курсаў «Мова ці кава», якія збіраюць аншлагі ў Мінску ды іншых гарадах. У сваю чаргу, гэта паспрыяла стварэнню новых курсаў – «Мова нанова».

Вырашэннем моўнага пытання занялася грамадзянская супольнасць і прыватны бізнес. Многія з вас бачылі сацыяльную рэкламу «Смак беларускай мовы» і «Родныя даты». Гэта ўсё праекты кампаніі «Белзнешрэклама», якая тлумачыць сваю ініцыятыву так: «Беларуская мова мае непараўнальнае зачараванне, сакавітае гучанне, спецыфічны каларыт, гэта сапраўды ўнікальная мова, самая мілагучная пасля італьянскай і самая старажытная сярод славянскіх моў».

Натхнёная поспехам першых акцый, кампанія зладзіла сумесна з прадстаўніцтвам Samsung у Беларусі новы праект «Багацце-Смак-Прыгажосць беларускай мовы».

Наша мова шырока прадстаўлена ў інтэрнэце і ў мабільных дадатках. Венгерскі матэматык і лінгвіст Андраш Корнай апублікаваў у 2013-м навуковую працу «Лічбавая смерць моў». Ён вывучаў сусветныя мовы, якія знаходзяцца пад пагрозай вымірання ў інтэрнэце і ў электронных прыладах. Беларуская мова апынулася ў ліку бяспрэчна жывых.

Мова нацыі – гэта святыня. Мы павінны любіць і шанаваць яе. Роднае слова прайшло праз пакуты і выпрабаванні. Яно данесла да нас найбагацейшы скарб: песні, казкі, гісторыю, спрадвечную мудрасць нашых продкаў, пачуцці і думы лепшых сыноў Радзімы.

Паклонімся ж нізка, да самай зямлі, свайму народу, які збярог адзін з найдаражэйшых скарбаў нацыянальнай культуры, пакінуў яго нам з той надзеяй, што мы перададзім яго сваім дзецям, унукам, праўнукам. І я веру, што наша мова будзе жыць. Але дзеля гэтага патрэбны намаганні не аднаго чалавека, не асобных людзей, а ўсяго народа, усёй нацыі. Давайце ж будзем размаўляць па-беларуску!

Літаратура

1. История Беларуси: С древнейших времен до нашего времени / И.И. Ковкель, Э.С. Ярмусик. – 4-е изд. – Минск.: Аверсэв, 2004. – 605 с.
2. Конституционное право Республики Беларусь / Т.С.Масловская. – 2-е изд., перераб. и доп. – Минск: ТетраСистемс, 2008. – 208 с.
3. Краткий современный русско-белорусский словарь для школьников / О.М.Николаева, Т.Н.Трухан; под ред. А.А.Лукашанца. – Минск, Белорус. Асоц. “Конкурс”, 2011. – 464 с.
4. Слоўнік беларускай мовы: Арфаграфія. Націск. Словазмяненне. Стылістычныя паметы / В.М.Сішковіч; пад рэд. В.П.Краснея. – Мінск: Аверсэв, 2012. – 640 с.
5. Газета “Салідарнасць”. “20 фактаў пра беларускую мову”[Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://gazetaby.com/cont/art.php?sn_nid=81064. –Дата доступу: 03.09.2014.